

УДК 346.12

Олексій Святогор,

аспірант

Інституту економіко-правових досліджень НАН України

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

Статтю присвячено вивченню особливостей правового регулювання процедури виконання рішень у господарських справах за практикою окремих пострадянських країн. На підставі аналізу досвіду Грузії, Латвійської Республіки, Литовської Республіки та Республіки Молдови визначено позитивні новації, що сприяли підвищенню ефективності виконання судових рішень, а також сформульовано пропозиції щодо врахування зарубіжного досвіду під час реформування чинного законодавства України.

Ключові слова: господарський спір, примусове виконання, державні виконавці, боржник, стягувач, приватні виконавці, господарське судочинство.

Постановка проблеми. На теперішній час в Україні триває здійснення низки законодавчих реформ, спрямованих на вдосконалення механізмів правового регулювання господарських відносин, оптимізацію порядку взаємодії органів державного управління з суб'єктами господарювання, усунення корупційних чинників і перешкод для успішного здійснення підприємництва. Одним із кроків на цьому шляху є реформа органів державної виконавчої служби та процедури виконання рішень господарського суду.

Так, Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015 схвалено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки [1], чим було окреслено «дорожню мапу», зокрема в частині реформування системних засад виконання рішень господарських судів. Передусім у згаданому документі було відверто визнано, що основними проблемами в цій сфері є гранично низька частка фактичного виконання судових рішень, відсутність ефективної системи мотивації державних виконавців, системні недоліки у взаємодії державних виконавців з іншими державними та недержавними інституціями.

Після розпаду колишнього СРСР Україна та низка інших незалежних країн перебували на приблизно однаковому рівні, коли розпочинали створення власної системи організації виконання рішень судів та інших органів. Однак процеси державотворення та формування законодавства у них відбувалися неоднаково, тому показники ефективності також є різними. Продовжуючи вивчення питань, які було порушено в одній з попередніх публікацій [2, с. 45], будемо виходити з того,

що досягнення правильної інтерпретації зарубіжної практики дозволить визначити перспективи вдосконалення законодавства України у сфері виконання рішень господарського суду та запропонувати нову методику організації роботи в цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До загальних питань виконання рішень судів та інших органів у своїх працях зверталися С.Я. Фурса, М.Й. Штефан, В.К. Мамутов, І.Г. Побірченко, Л.Г. Талан та інші науковці. У працях більшості дослідників, які вивчали зарубіжний досвід у цій сфері, перспективним для України було названо запровадження інституту приватних виконавців. Такі висновки викладено в публікаціях А.М. Авторгова, М.В. Вінциславської, І.С. Кузьміної, Є.В. Мальцевої, Л.Ю. Сайко, А.В. Солонар та інших вчених. Водночас у наукових публікаціях наразі недостатньо уваги було приділено вивченню досвіду таких країн, як Грузія, Латвійська Республіка, Литовська Республіка, Республіка Молдова, саме з позицій господарсько-процесуального права, хоча здійснені їх урядами реформи сьогодні можна впевнено оцінювати як ефективні.

Мета статті полягає у проведенні порівняльно-правового аналізу досвіду окремих пострадянських країн, які вже здійснили певні кроки у напрямі реформування процедури виконання судових рішень, включаючи рішення господарських (арбітражних, економічних, комерційних) судів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У серпні 2015 р. Президентом України як суб'єктом законодавчої ініціативи до Верхо-

вної Ради України було внесено проект Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» № 2506а та проект Закону України «Про виконавче провадження» № 2507а, котрі наразі знаходяться на розгляді Парламенту України. При цьому фахівці (як серед критиків законопроектів, так і серед їх прибічників) констатують, що найважливішою новацією поданих законопроектів є створення інституту приватних виконавців, які будуть здійснювати свою діяльність паралельно з державними виконавцями. У зв'язку з цим варто нагадати і про те, що згідно з чинним Законом України «Про державну виконавчу службу» [3] єдиним «монопольним» та уповноваженим органом виконання судових та інших рішень є Державна виконавча служба України, котра входить до системи органів Міністерства юстиції України та повністю контролюється державою.

Слід зазначити, що ідеї про необхідність реформування системи органів виконання рішень господарського суду давно «висіли в повітрі», але найбільшого резонансу вони стали набувати лише протягом останніх двох-трьох років, і в них дістали свого розвитку та втілення окремі пропозиції, висловлені автором у попередніх публікаціях [4]. З цього питання слід також навести слушне застереження, висловлене А.В. Солонар і В.В. Васильєвою: не можна не враховувати нюанси так званого «перехідного періоду», до того ж відкритою лишається проблема заповнення кадрового сегменту приватними виконавцями, що потребує вирішення в найкоротші терміни [5, с. 57].

Автором цього дослідження протягом 2015 р. було надіслано інформаційні запити до міністерств юстиції всіх держав, котрі свого часу (нарівні з Україною) входили до складу колишнього СРСР. Предметом запитів були узагальнені статистичні дані про кількісні та якісні показники виконання рішень судів та інших органів. Одержані відомості було використано як емпіричну базу під час визначення ефективності діяльності відповідних уповноважених органів, статистичного узагальнення щодо чисельності виконавців, їх взаємодії, а також процесуальних можливостей. На основі розширених відповідей, котрі надійшли щодо досвіду Грузії, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Республіки Молдови, вдалося з'ясувати низку таких, що становлять науковий інтерес, новацій.

Національне бюро виконання Міністерства юстиції Грузії, обробивши запит, надало відповідь (лист від 31.07.2015 р. № 69243), по суті звернення, з якого вбачається таке. Ор-

ганізацію виконання судових рішень у Грузії здійснює Національне бюро виконання, яке входить до структури Міністерства юстиції Грузії (за аналогією з Департаментом державної виконавчої служби України, котра входить до структури Міністерства юстиції України). Процедура виконання регламентується згідно із законом Грузії «Про виконавче провадження» («дзеркальна аналогія» в Україні), при цьому частина рішень виконується приватними виконавцями, яких у Грузії налічується 39 осіб. Для порівняння: в Україні на сьогодні наразі немає жодного приватного виконавця. Однак є сподівання, що ситуація виправиться найближчим часом.

Що стосується заходів забезпечення виконання, то національне законодавство Грузії передбачає застосування таких заходів, як ведення публічного реєстру боржників, організація системи розшуку боржників, накладення арешту на майно, кошти та нематеріальні майнові блага боржника.

Законодавство України містить підстави для накладення арешту на майно і кошти боржника, але, на відміну від законодавства Грузії, у вітчизняній практиці не передбачено процедури арешту нематеріальних майнових благ (і звернення на них стягнення), а також наявності реєстру боржників і розшуку боржників. Це може стати предметом подальших дискусій під час більш ґрунтовного вивчення позитивного досвіду Грузії та його врахування для вдосконалення українського законодавства.

Так, щодо публічного реєстру боржників, то в Україні у напрямі доступу до інформації спостерігається цілком позитивна тенденція: вже зараз у публічному доступі наявні понад сотні реєстрів і баз даних, які дозволяють реалізувати ідею «відкритого суспільства» та в режимі реального часу відслідковувати будь-яку публічну інформацію щодо кожної особи.

З січня 2015 р. до липня 2015 р. у Грузії було відкрито 281 345 справ (проваджень), з яких штрафи становлять 60–65% від загального обсягу справ, «кримінальні» виконання майнового характеру – 9–10%, т. зв. «незабезпечені справи» (до цієї категорії належать арешти і стягнення майна та коштів боржника) – 12–15%, т. зв. «забезпечені справи» (іпотека, застава) – 2%, аліменти – 1–3%.

За роками кількість справ була розподілена таким чином: 2012 р. – 69 236 справ (проваджень), 2013 р. – 76 298, 2014 р. – 90 227, I півріччя 2015 р. – 45 584.

Протягом вказаного періоду (2012–2015 рр.) було закрито (завершено) 232 156 проваджень: зі штрафів – 70–75%, з «кримінального» виконання – 7–10%, з «незабезпечені»

ченого виконання» – 6–8%, з «забезпеченого виконання» – 1–2%.

За роками, відповідно, кількість справ (проваджень) становила: у 2012 р. – 59 026, у 2013 р. – 51 923, у 2014 р. – 63 816, у першому півріччі 2015 р. – 57 391. Як бачимо, у I півріччі 2015 р. кількість закритих проваджень перевищила кількість тих, які надійшли (тобто активно закривалися (завершувалися) провадження, які виконувалися з попередніх періодів, що спричинило певну позитивну динаміку).

Невиконаними (такими, що перебувають у поточному виконанні) залишаються менше ніж 50 тисяч справ (проваджень), і така кількість, як можна висновувати за приблизними підрахунками, є такою, що приблизно дорівнює обсягові піврічного надходження.

Дещо іншою є ситуація з виконанням рішень судів у Латвійській Республіці. Автор керувався отриманим на запит листом Міністерства юстиції Латвійської Республіки від 07.08.2015 р. № 1-24/1061-S, у якому викладено показники та відомості, що буде наведено нижче.

Так, відповідно до статистичної звітності, у 2012 р. латвійськими судами всіх ланок було розглянуто та постановлено 45 598 судових рішень, у 2013 р. – 42 612, у 2014 р. – 36 306, а за I півріччя 2015 р. – 18 580 судових рішень. Однак в одержаній інформації не містилося відомостей стосовно врахування (обліку) сум стягнень.

Процедурою виконання рішень у Латвійській Республіці опікуються присяжні судові виконавці, які адміністративно підпорядковані Раді присяжних судових виконавців. Якщо провести аналогію з правовим статусом і компетенцією Департаменту державної виконавчої служби України у складі Міністерства юстиції України, то можна твердити, що у Латвійській Республіці аналогічний правовий статус має орган, який виконує представницькі та наглядові функції присяжних судових виконавців.

Базовим організаційним і «статусним» законом у Латвійській Республіці є Закон «Про судових виконавців» (Law of Bailiffs). Відповідно до ст. 106 Закону «Про судову владу» (Law of Judicial Power) присяжні судові виконавці є особами, які входять до складу судової системи та підкорюються лише закону. Іншими словами, їхній статус фактично прирівнюється до статусу суддів.

Кількість судових виконавців, їх посадові місця, ділянки та межі діяльності визначаються Кабінетом Міністрів Латвії. З 2010 р. дотепер діє певна квота (кількісна межа) присяжних судових виконавців у кількості 116 осіб.

Отже, на виконання присяжними судовими виконавцями надійшло: у 2012 р. – 180 488 виконавчих документів на суму 910 705 726,38 євро; у 2013 р. – 145 515 виконавчих документів на суму 963 006 467,09 євро; у 2014 р. – 138 022 виконавчі документи на суму 177 529 095,31 євро; протягом I півріччя 2015 р. – 71 381 виконавчий документ на суму 831 409 625,45 євро. Тут враховано всі категорії виконавчих документів, за винятком судових рішень, включаючи акти нотаріусів, акти майнового характеру в кримінальних справах, акти у справах про адміністративні правопорушення тощо.

Про ефективність такої організації роботи свідчать показники виконання рішень: у 2012 р. було виконано 58 024 виконавчі справи на суму 198 853 368,39 євро; у 2013 р. було виконано 58 316 виконавчих справ на суму 202 838 065,45 євро; у 2014 р. було виконано 61 608 виконавчих справ на суму 148 300 174,55 євро; протягом I півріччя 2015 р. було виконано 39 621 виконавчу справу на суму 91 592 530,01 євро. Станом на 30 липня 2015 р. у провадженні знаходилося 727 626 незавершених виконавчих справ на суму 5 747 347 025,08 євро (5,7 млрд євро).

Щодо контролю за діяльністю присяжних судових виконавців, то це питання вирішується в декількох паралельних процесуальних формах. Зокрема, безпосередній контроль за присяжними судовими виконавцями здійснює окружний суд, на території якого знаходиться посадове місце виконавця. Призначений головою окружного суду суддя має право перевіряти роботу присяжних судових виконавців. Про результати перевірки суддя інформує Раду присяжних судових виконавців Латвійської Республіки, котра, своєю чергою, усуває порушення, даючи присяжному виконавцю вказівки та рекомендації, а також порушує клопотання про відкриття дисциплінарної справи або звертається до компетентних органів для кримінального переслідування виконавця. Тобто тут простежується не господарсько-процесуальний, а суто адміністративно-правовий механізм контролю за діяльністю виконавців.

Дії, рішення та бездіяльність присяжного судового виконавця можуть бути оскаржені в суді відповідно до Цивільно-процесуального закону (кодексу) Латвійської Республіки. В Україні, за аналогією, така процедура має форму скарги на дії державного виконавця. Розгляд таких скарг передбачений у кожному з галузевих процесуальних кодексів України.

Також відповідно до згаданого вище Закону Латвійської Республіки «Про судових виконавців» міністр юстиції та Рада при-

сяжних судових виконавців за власною ініціативою чи за пропозицією судді або прокурора, а також за скаргою зацікавленої особи може порушити дисциплінарну справу щодо виконавця за істотне порушення в роботі. Матеріали порушеного дисциплінарного провадження (справи) передаються до дисциплінарної комісії, до складу якої входять представники від Міністерства юстиції, присяжних судових виконавців і суддів Верховного суду. Рада присяжних судових виконавців Латвійської Республіки щонайменше раз на рік провадить перевірку реєстраційних книг і проваджень виконавців.

Що стосується процесуального наповнення компетенції присяжних судових виконавців і обсягу конкретних прав і напрямів виконавчих дій, то базовим процесуальним законом у Латвійській Республіці є Цивільно-процесуальний закон (Civil Procedure Law).

За кожну посадову дію, котру вчиняє присяжний судовий виконавець, він має право брати винагороду згідно з офіційною таксою. Її розмір визначається Кабінетом Міністрів за поданням Міністерства юстиції та за погодженням з Радою присяжних судових виконавців Латвійської Республіки. При цьому вчиняти будь-які домовленості щодо винагороди понад таксу заборонено законом.

Щодо заходів примусового виконання, то вони мало відрізняються від заходів, котрі вчиняють державні виконавці в Україні у межах покладених на них законом повноважень, а саме:

- звернення стягнення на майно боржника (рухоме та нерухоме), включаючи майно, що знаходиться у третіх осіб;
- звернення стягнення навіть на «безтілесні» (дослівна цитата офіційної відповіді) речі;
- звернення стягнення на доходи боржника (заробітна платня, вклади тощо);
- виконання рішення суду «як є», тобто в натурі (коли йдеться про передачу певних індивідуально визначених предметів тощо).

Окрему увагу слід звернути на заходи відповідальності, що можуть застосовуватися до порушників законних вимог присяжних судових виконавців. Найбільш суворі заходи відповідальності передбачено за надання неправдивих відомостей і введення в оману судового виконавця. У разі, коли боржник ухиляється від надання відповіді на запит виконавця (в тому числі щодо свого майнового стану), на нього може бути накладено штраф: на фізичну особу – до 360 євро, на посадову (службову) особу – до 750 євро. Практикується направлення присяжним виконавцем подання до суду з метою при-

тягнення боржника до відповідальності. За підсумками розгляду подання присяжного виконавця суд може прийняти рішення про примусовий привід боржника та про накладення додаткового штрафу: на фізичну особу – у розмірі до 80 євро, на посадову особу – до 360 євро.

Існує та широко застосовується і кримінальна відповідальність: відповідно до ст. 299 Кримінального закону (Criminal Law) Латвійської Республіки за надання недостовірних відомостей, декларацій, заяв судовому виконавцю передбачено такі заходи, як тимчасове позбавлення волі, примусові роботи або штраф. Згідно зі ст. 296 Кримінального закону передбачено кримінальну відповідальність за умисне невиконання судового рішення або за затримку з його виконанням, при цьому суб'єктом злочину є посадова особа, котра зобов'язана виконати рішення суду.

Дослідимо також досвід Литовської Республіки, Міністерство юстиції котрої відповіло на наш запит листом від 24.08.2015 р. № (1.16) 7R-5778.

Станом на 1 січня 2015 р. в провадженні у приватних приставів (компетентні посадові особи, уповноважені виконувати рішення судів та інших органів) знаходилось 1 455 095 виконавчих справ (проваджень).

Загальна сума стягнутих приставами коштів становила: у 2012 р. – 222 366 535 литів; у 2013 р. – 376 616 290 литів; у 2014 р. – 316 703 729 литів.

Далі слід зауважити, що з 1 січня 2015 р. у Литовській Республіці офіційною валютою став євро. Виходячи з закріпленого офіційного курсу, за яким 1 євро дорівнює 3,4528 лита, можна обрахувати приблизні показники стягуваних коштів.

Що стосується кількості, зокрема саме судових рішень, то у 2012 р. їх було постановлено 353 463 та набуло чинності 260 456; у 2013 р. – 361 021 і 283 845, у 2014 р. – 380 448 і 311 748 відповідно.

У 2012 р. до виконання було пред'явлено 223 053 судові рішення на суму 2 005 947 538 литів, у 2013 році було пред'явлено до виконання 190 525 рішень судів на суму 2 010 596 975 литів, у 2014 році – 199 166 рішень на суму 2 242 702 076 литів.

Відповідно, було виконано в 2012 році 99982 судові рішення на суму 187 462 496 литів, у 2013 році – 102 379 рішень суду на суму 323 413 541 лит, у 2014 році – 106 353 судові рішення на суму 274 960 504 лити.

Для Литовської Республіки характерне те, що, крім приватних приставів, які мають право виконувати судові та інші рішення, правом на списання грошових коштів з рахунків боржників наділено податкові органи,

митницю, управління соціального страхування, тобто певна частина стягнутих коштів забезпечується за їх сприяння.

Кількість приставів, як і в Латвійській Республіці, тут обмежується квотою, що визначає і встановлює міністр юстиції. Загальна кількість приставів складає 137 осіб, з них сьогодні фактично працюють 118 осіб.

Серед додаткових заходів впливу на боржника у Литовській Республіці також практикується кримінальна відповідальність і застосовується система штрафів – ці заходи постають додатковим дисциплінуючим чинником впливу на поведінку боржника. Штрафи можуть стягуватися як у дохід бюджету, так і на користь самого стягувача як певна «моральна» компенсація незручностей, пов'язаних з неправомірною поведінкою боржника.

Як зазначає з досліджуваного питання О.О. Чумак, у Литві замість державних службовців працюють приватні пристави, поява яких була викликана низьким рівнем ефективності роботи державних виконавців [6, с. 814]. Серед фахівців, якими запропоновано проведення аналогічних реформ в Україні, триває полеміка щодо розподілу обсягу повноважень приватних і державних виконавців та їх пропорційного співвідношення. Дотепер найбільш значущі та «серйозні» виконавчі документи залишаються у сфері виконання саме державних виконавців. Попри офіційно визнану неефективність державних виконавців, за ними залишаються закріплені до стягнення борги державних підприємств і підприємств з часткою державної власності понад 25%, борги комунальних підприємств, казенних підприємств тощо. З огляду на власний досвід практичної роботи в органах виконавчої служби є підстави вважати, що такий підхід має місце не попри офіційне визнання неефективності діяльності державних виконавців, а завдяки їй: держава утримується від передачі приватним виконавцям найбільш значущих виконавчих документів разом з великими боржниками з тим, щоб зберегти «пасивний стан» виконання щодо таких «привілейованих» і захищених від судочинства осіб.

Щодо досвіду Республіки Молдови, то з листа від 20.08.2015 р. № 505, отриманого від Національної спілки судових виконавців, ідеться про таке.

Національна спілка судових виконавців створена з метою нагляду за виконанням професійних обов'язків судовими виконавцями та дотриманням ними норм професійної етики під час виконання виконавчих документів.

У 2012 р. до виконання було пред'явлено 94 767 виконавчих листів, у 2013 р. – 96 758,

у 2014 р. – 104 661, а протягом I півріччя 2015 р. було пред'явлено 54 876 виконавчих листів. При цьому залишок невиконаних за минулий (попередній рік) становив 184 326 виконавчих листів. Протягом першого півріччя 2015 р. було виконано близько 29 000 виконавчих листів, що становило 53% від кількості листів, отриманих до виконання протягом звітного періоду.

Як бачимо, у тих країнах, де вже запроваджено інститут приватних виконавців, були досягнуті цілком позитивні результати, що підтверджує правильність висновків, у тому числі й українських дослідників, щодо можливостей використання такого досвіду. Незважаючи на ризик виникнення рейдерства, твердить І.С. Кузьміна, через делегування функції державного примусу приватним особам українська виконавча система обґрунтовано еволюціонує [7, с. 145].

Висновки

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому науковому напрямі. Законодавство країн пострадянського простору характеризується певною традиційною однорідністю, яка, своєю чергою, надає можливість екстраполювати набутий позитивний досвід законодавчих змін і для нашої країни без серйозних ризиків або застережень.

Ефективним і таким, що може бути екстраполювано в умовах України, вбачається досвід Грузії з організації розподілу повноважень державних і приватних виконавців, а також ведення відкритого реєстру боржників. У Латвійській Республіці завдяки наявним правовим конструкціям досягається розумний баланс для забезпечення, з одного боку, незалежності виконавців, з іншого – контролю за недопущенням ними зловживань. Серед додаткових заходів впливу на боржника (крім застосування «класичного» набору дій з виконання) у Литовській Республіці також практикується кримінальна відповідальність і застосовується система штрафів (не тільки в дохід бюджету, але й на користь самого стягувача як певна «моральна» компенсація незручностей, пов'язаних з неправомірною поведінкою боржника).

Україна має унікальний шанс скористатися досвідом, який набули наші найближчі сусіди: зважити на недоліки, помилки, прогалини, неузгодженості, конфлікти норм матеріального та процесуального права для того, щоб перенести до національного законодавства все те корисне й апробоване на практиці сусідніми державами, які дещо раніше зважилися на здійснення аналогічних реформ (за винятком незначних розбіжностей наці-

онально-етнічного та економіко-політичного характеру).

Одним з основних напрямів реформування є, безумовно, «роздержавлення» та «приватизація» системи виконання судових рішень шляхом запровадження інституту приватних виконавців. Адже очевидно, що за наявності особистої зацікавленості та комерційного інтересу приватні виконавці досягнуть значно більших успіхів і виконають поставлені суспільством завдання. Цьому також сприятиме більш широке використання норм суміжних правових інститутів, зокрема адміністративного примусу та кримінальної відповідальності, з метою попередження та припинення поширених зловживань і правопорушень, які знижують ефективність виконання рішень господарського суду.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : Указ Президента України від 20.05.2015 р.

Статья посвящена изучению особенностей правового регулирования процедуры исполнения решений по хозяйственным делам в практике отдельных постсоветских стран. На основании анализа опыта Грузии, Латвийской Республики, Литовской Республики и Республики Молдова определены положительные новации, способствующие повышению эффективности исполнения судебных решений, а также сформулированы предложения по учету зарубежного опыта при реформировании действующего законодательства Украины.

Ключевые слова: хозяйственный спор, принудительное исполнение, государственные исполнители, должник, взыскатель, частные исполнители, хозяйственное судопроизводство.

The article examines the peculiarities of legal regulation of execution decisions procedure on economic matters for the practice of certain post-Soviet countries. Based on the analysis of experience such countries as Georgia, Latvian Republic, Lithuanian Republic and the Republic of Moldova the positive innovations were determined that have contributed for increasing of court decisions efficiency execution and formulated the proposals for the consideration of the international experience in reforming of the current legislation of Ukraine.

Key words: economic dispute, enforcement, public executant, debtor, creditor, individual executants, economic litigation.

№ 276/2015 // Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 13. – Ст. 864.

2. Святогор О.А. Правове регулювання виконання рішень господарського суду: постановка проблеми / О.А. Святогор // Економіка та право. Серія «Право». – 2015. – № 2. – С. 45–52.

3. Про державну виконавчу службу : Закон України від 24.03.1998 р. № 202/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 36. – Ст. 243.

4. Святогор А.А. Частные исполнители демомониторингуют рынок исполнительного производства. Особое мнение / А.А. Святогор // Закон і бізнес. – 01.11.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ru/43525-budet_li_v_blizhayshee_vremya_vveden_institut_chastnih_ispol.html.

5. Солонар А.В. До питання запровадження інституту приватних виконавців в Україні / А.В. Солонар, В.В. Васильєва // Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – № 1. – С. 65–58.

6. Чумак О.О. Практика організації діяльності органів примусового виконання рішень іноземних держав / О.О. Чумак // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 813–817.

7. Кузьміна І.С. Місце приватних виконавців у системі суб'єктів виконавчого провадження України / І.С. Кузьміна // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 8. – С. 143–146.